

Vidzemes baltie ceļi ved uz “Kalna Kaibēniem”

Ainavu muzealizācija: Brāļu Kaudzīšu memoriālais muzejs “Kalna Kaibēni”

Publikāciju sagatavoja: Katrīna Kūkoja

Vai Vidzemes stāsts būtu pilnīgs, ja mēs nepaviesotos “Kalna Kaibēnos”, pirmajā personību muzejā Latvijā, kurš dibināts 1929. gadā un veltīts pirmā latviešu romāna „Mērnīeku laiki” (1879) autoriem Reinim (1839-1920) un Matīsam (1848-1926) Kaudzītēm. Vidzemes paugurainā ainava atklājas visā savā godībā, izrādot Piebalgai tik raksturīgos balto lielceļu vijumus. Arī Piebalgas muzeju apvienības “Orisāre” vadītāja Līva Grudule atzīst, ka, lai cik ļoti līkumotie ceļi šķistu nepraktiski šodienas transporta līdzekļiem, tie paver neatkārtojam ainavas krāšņumu, kas ir pievienotā vērtība Vecpiebalgas muzejiem. Ceļi ir laikmeta liecinieki, pa kuriem braucot, iespējams iztēloties “Mērnīeku laiku” ainavu. Sadarbībā ar vietējo tūrisma centru ir izveidots izziņošs maršruts interesentiem pa romāna notikumu pēdām.

Mājas “Kalna Kaibēni” ir brāļu izlolots sapnis — izveidot skolu apkārtnes latviešu bērniem, saimniecību un modernu dārzu, kurš iekopts pēc 19. gadsimta jaunākajām modes tendencēm Eiropā, ko brāļi bija noskatījuši savos ceļojumos. Viņi bija vieni no pirmajiem, kas apkārtne izveidoja augļu dārzu un dekoratīvi apgrieztos kokus. Brāļi bija veiksmīgi saimnieki. Audzēja dārzenus, augļus un ogas. Viņam bijis tūkstošiem zemeņu stādu, kuru ražu realizēja ievārījumos. Dzīvojamajā mājā saglabāties lielais pieliekamais kambaris.

Brāļu inovatīvā saimniekošana 19. gadsimtā šodienas muzeja speciālistiem palīdz brīžos, kad jāizvēlas, kādu apkures sistēmu ieviest muzeja telpās — turpināt izmantot krāsnis kā telpu apkuri vai izmēģināt kaut ko jaunu un ilgtspējīgu, piemēram, siltumsūkni. Tas būtu kā svešķermenis autentiskajā muzeja vidē, tomēr, ja Matīss, dzīvotu šodien — tā būtu viņa izvēle. Un tieši ar šādu pamatojumu muzejs izvēlēties par labu jaunākajām tehnoloģijām.

Brāļu Kaudzīšu memoriālais muzejs “Kalna Kaibēni” ir vieta, kurā tradīcija satiekas ar laikmetīgumu. „Kalna Kaibēnos” bija dārza mājiņa instrumentu glabāšanai un īpaša vieta atpūtai dabā. Estētismu, ar kādu brāļi, jo īpaši Matīss, iekārtoja dārzu, vislabāk iemieso skatu platforma, kas ar vītņu kāpnēm vijās ap ozolu. No tās savulaik bija iespējams saskatīt pat Gaiziņkalnu. Tagad muzeja darbinieki cenšas saglabāt brāļu Kaudzīšu jaunievedumus – muzeja teritorijā ir dārza mājiņa un skatu platforma (ne autentiski, bet jaunuzcelti). Vēlme redzēt pasauli no cita skatu punkta, citā rakursā, brāļiem bija īpaši svarīga. Kā atklāja Līva Grudule — katrā vietā, ko brāļi savos ceļojumos apmeklēja, viņi meklēja kādu kalnu, torni vai paaugstinājumu, kurā uzkāpt.

No otras puses, ainavas saglabāšanas jautājumā muzejā valda nostāja, ka jā saglabā viss, kas saglabāties no Kaudzīšu laika, kaut gan ainava mainās un koki izaug.

Jautājums: kas ir īsteni autentiska ainava un kā to saglabāt? Tāda, kā pirms 100 gadiem? Tad būtu jāizzāģē un no jauna jāiestāda visi koki, bet tie vairs nebūtu brāļu stādītie. Esam pieraduši uz ainavu skatīties caur attēliem un skatu kartēm, sastingušā un nemainīgā veidā, bet ainava ir dabas daļa ar saviem likumiem, kurus cilvēks nevar ietekmēt. Uz ainavu jāskatās kā uz mainīgu, kustīgu procesu gadalaiku ritumā. Tā ir muzeja pievienotā vērtība.

“Kalna Kaibēnu” apskats nebūtu pilnīgs bez apmeklētāju iecienītajām tēlnieka Krišjāņa Kugas veidotajām koka skulptūrām, tēliem no romāna “Mērnieku laiki” – Ķeņča, Pāvula un Pietuka Krustiņa, kas tapušas teju pusgadsimtu senā pagātnē un kļuvušas par neatņemamu muzeja ainavas sastāvdaļu. Tās organiski iekļaujas kopējā muzeja stāstā un, spītējot laikapstākļiem un kaitēkļiem, tiek uzturētas un koptas. Ja apmeklētājs, ienākot “Kalna Kaibēnu” pagalmā, mazliet piemiedz acis un iztēlojas, ka uz muzeju pa baltajiem lielceļiem iets kājām vai braukts zirga pajūgā, tad rodas sajūta, ka tūlīt pretī iznāks romāna tēli un atklāsies visa “Mērnieku laiku” 19. gadsimta pasaule.